

יומן מסע בלבנון

נח פולק

המבקש להיכנס לתחומי לבנון חייב לטהר את עצמו טרם נסיעה מכל סימן המעיד על כך שכך רגלו דרכה אי פעם על אדמת המדינה היהודית – מכרטיסי נסיעה באוטובוס אגד ומטבעות ישראליים ועד מחברת שמילים עבריות מתנוססות על עטיפתה. הנסיעה מירושלים לביירות עשויה הייתה להימשך, בנסיבות אחרות, ארבע שעות במכונית או ארבעים וחמש דקות באוויר – המרחק בין שתי הערים אינו עולה על 250 קילומטרים – אך בתנאים הנוכחיים היא כרוכה ביום שלם של היטלטלות באוטובוסים, מוניות ומטוסים, בשימוש מטעה בשני דרכונים ובהשמעת הצהרות כוזבות באוזני פקידי המכס הלבנונים. לבנון, כרוב מדינות המזרח התיכון, מתירה רק את כניסתם של אנשים שאין בדרכוניהם ראיה לכך שביקרו בישראל. אך בל נטעה לראות במדיניות זו את לבנון האמיתית: במדינות אחרות מקוימת התקנה הזאת מתוך הזדהות עמוקה, ואילו לבנונים רבים רואים בה עניין מגוחך, תזכורת אחת מני רבות להשפעתה הנפשעת של סוריה על ארצם. הטיסה הקצרה מרבית עמון לביירות עלולה אף היא לעורר מועקה, מפני שגם בה ניתן למצוא ביטוי להכחשת ישראל – הפעם מתוך מסכי הטלוויזיה הנפתחים ומשתלשלים מתקרת המטוס. על הצגים מותווית התקדמותו של המטוס לעבר יעדו על גבי מפה של מזרח הים התיכון, שבה מסומנות ערים שונות כמו קהיר, רבת עמון, צור, דמשק ושכם, אך נעדרות ממנה תל אביב, חיפה, נתניה, וכל עיר אחרת בגבולות ישראל.

כך נוהגות כל המדינות המוסלמיות והערביות באזור, וזהו עוד אחד מגילוייה הקטנים והיהירים של אידיאולוגיה המבקשת למחות כל זכר לקיומה של המדינה היהודית במזרח התיכון.

צפיתי במסך שמולי ובתרשים המתאר את ריחופו של המטוס לאורך רצועת החוף נטולת השם של הים התיכון, וחשבתי שכל אדם בר־דעת הנתקל במחוות קטנוניות כאלה חייב להתעמת עם רעיון מציק מאוד, המערער על אחת מן ההנחות המקובלות בדבר שורשי המתיחות התמידית במזרח התיכון: האומנם עלינו להאמין שההתעלמות המופגנת ממוקמה הגיאוגרפי של תל אביב נובעת אך ורק מן הזעם בגין העוול שנעשה לפלסטינים? או שמא עלינו לראות במחוה זו את אשר היא מבטאת באמת – סירוב לקבל את עצם קיומה של ישראל במרחב? כל ניצחון קטן משמח את לבם של מכחישי ישראל, ואם לא עלה בידם להחרים את העם היהודי עצמו, הם יסתפקו גם במחיקת הראיה לכך שיהודים חיים במדינה משלהם במזרח התיכון.

לבנון היא סיפור ייחודי. במשך שלושים שנה הייתה זו מדינה להלכה בלבד, שהתקיימה – ולא באושר – כווסאלית של סוריה. במרס 2005, בעקבות רצח רפיק אל־חריירי ו"מהפכת הארזים", החלה סוריה בהסגת כוחותיה מן המדינה ונפתח עידן חדש של חלומות דמוקרטיים וליברליים. בעת שביקרת שם בדצמבר האחרון, וגם בחודשים שלפני ביקורי ולאחריו, הייתה לבנון שרויה עדיין בסערה כתוצאה ממצואות פוליטית חדשה זו – וגם מן המציאות הלבנונית הישנה של מדינה שאין בה דת־רוב או קבוצה אתנית מרכזית, מקום שבו סיעות אתנו־דתיות של נוצרים, סונים, שיעים ודרוזים מתלכדות ומתפצלות ללא הרף, תוך תחרות תוססת על הבכורה.

במובנים מסוימים, לבנון קרובה היום למימוש חלומותיה הליברליים; במובנים אחרים, היא עדיין רחוקה מהם מרחק רב. בשנים האחרונות זכתה לבנון לשפע השקעות זרות, לתשומת לב תקשורתית ולהתעניינות דיפלומטית. ואולם, במקביל, היא מהווה עדיין כר לפעילותה הנרחבת של איראן, המטפחת את החיזבאללה, ולהתערבותה של סוריה, שעדיין לא ויתרה על אחיזתה בה. בזירה הלבנונית מנהלות מדינות גדולות בהרבה מאבקים באמצעות שליחים ובני־חסות, ותוצאת המאבקים האלה היא שתקבע במידה רבה את עתידה של המדינה הקטנה והמסוכסכת.

אחרי נחיתה בנמל התעופה של ביירות ופגישה עם פקיד מכס שלא הפגין סקרנות רבה, נסעתי במונית למלון בשכונת אשרפייה במזרח ביירות. בדרך נאלץ הנהג לעבור דרך מספר רחובות – אלה שטרם נחסמו לחלוטין לתנועת כלי רכב – בפאתי ההפגנה המאיימת שאירגנו החיזבאללה ונוצרים מתומכיו של מישל עאון. המפגינים התנחלו בשטחים הפתוחים של מרכז ביירות ועצרו כל פעילות בחלק זה של העיר, שהוא האזור הכלכלי התוסס ביותר (והמערבי ביותר) שלה. חיזבאללה והעאוניסטים התלכדו כאן לנישואי נוחות חפוזים, לאחר שהבינו כי למען האינטרס המשותף היחידי שלהם – ערעור סמכותה של ממשלת פואד סניורה – כדאי להם לשתף פעולה זה עם זה, גם אם באורח זמני ובלתי סביר בעליל.

אפילו בערב החשוך, ומתוך מונית נוסעת, הצטייר החיזיון הזה כסצנה קלאסית מתוך תיאטרון רחוב ערבי: מתוך הרמקולים הרועמים בקעו דברי בלע נגד סניורה וקולות המון המפגינים הדהדו בין קירות הבניינים במרכז העיר. אבל היה כאן גם משהו שהסגיר מודעות ברורה לנוכחותן של מצלמות הטלוויזיה המערביות: לבנון היא אמנם מדינה שבה כל קבוצה אתנית ודתית מניפה בהתרסה את דגלה, אך כאן, במרכז ביירות, התנוסס, כמעט ללא מתחרים, דגלה הלאומי של לבנון – שני פסים אדומים אופקיים, בחלקו העליון של הדגל ובתחתיתו, וארז ירוק במרכז, על רקע לבן. במהלך העצרות הגדולות מוצנעים הדגלים הסייעתיים של חיזבאללה ושל העאוניסטים, ככל הנראה כדי לגרום למשקיפים מבחוץ להאמין שניסיון ההפיכה המתרחש כאן בהילוך אטי אינו אלא מהלך פטריוטי המכוון לטובתה של האומה הלבנונית כולה. ה"מפגינים" – מזיגה זועפת של אספסוף הנוהה אחר מנהיגיו בעיניים עצומות, שכירי חרב מושחתים, מאמינים אמיתיים וציניקנים המחשבים את כיוון הרוח הפוליטית – ביקשו להציג לפני המצלמות של כלי התקשורת המערביים דימוי אידיאליסטי של תנועת מחאה המונית; הם הגדירו את פעולותיהם כ"הפגנות" וכ"הפגנות-שֶׁבֶת" נגד "מעשי עוול".

במלון, מרחק רחובות אחדים מן הסצנה הרוחשת במרכז העיר, המתין לי באותו ערב ים תיכוני מבשר רעות מייקל טוטן, עיתונאי ובלוגר. טוטן הוא גבר גבוה ורזה, לא-מגולח, שכמעט אין למצוא אותו ללא מצלמת הניקון D200, התלויה על צווארו. הוא מתגורר בלבנון מאז תחילת 2005 ונודע בעיקר בזכות סיקורו את מהפכת הארזים ואת תוצאותיה. טוטן הוא שילוב ייחודי

של כתב שטח, פובליציסט וצלם; הדעתנות המופגנת שלו מייחדת אותו מרוב העיתונאים הפועלים בזרם המרכזי של התקשורת והמוסיפים להצהיר – אם כי באמינות פוחתת והולכת – על כתיבה אובייקטיבית. טוטן הוא אחד העיתונאים העצמאיים המעטים שהצליחו לסלול את דרכם המקצועית על ידי כתיבת בלוגים מארצות זרות, ויכולתו להמשיך לפעול בלבנון משקפת את פתיחותה של הארץ, וגם תורמת לה.

טוטן ואני לא התראינו מאז מלחמת לבנון השנייה. מלחמה זו, שבה סיקר את הנעשה מהצד הישראלי של הגבול, עוררה בו רגשות סותרים: לבו נכמר לנוכח הפצצת לבנון האהובה עליו, אך את רגשי ההשתתפות בצער הוא שמר לנפגעים מקרב אותן קבוצות לבנוניות שהן בעלות בריתה בכוח – גם אם לא בפועל – של ישראל, קבוצות החולקות עמה אויב איסלאמי משותף ונטייה לתרבות המערבית. (כמה נוצרים לבנונים סיפרו לנו שבימים הראשונים של המלחמה הם עלו על גגות הבתים וצפו בשמחה במטוסים הישראליים המפציצים את רובע דאחיה, מעוז החיזבאללה בדרום ביירות – אך הם פנו נגד ישראל כאשר הפצצות החלו ליפול על תשתיות ברבעים הנוצריים). טוטן, כמו לבנונים רבים, קיווה בכל לבו שהמלחמה תפגע פגיעה אנושה בעוצמתו של החיזבאללה ותחבל ביכולתו לחתור לשלטון, ובכך תחזק עוד יותר את הישגיה של מהפכת הארזים.

כחצי שנה אחרי המלחמה, לאור הפיקוח (החלקי למדי) של כוח יוניפי"ל על פעילות חיזבאללה בדרום לבנון, בעקבות התוצאה המעורפלת של המלחמה שהתחוללה בקיץ ובשל החשש מפני ועדת חקירה לרצח ראש הממשלה אל-חרירי, ניסו שלוחיהן של סוריה ושל איראן לערער באמצעים אלימים את היציבות בלבנון, כדי להדגיש שיש להן עדיין השפעה מכרעת על עתידה. שבועיים לפני ביקורי נרצח פייר ג'ומאייל, פוליטיקאי נוצרי בכיר, חבר קבינט ובנו של הנשיא לשעבר. הרצח בוצע בפומבי, ברחובות ביירות, בסגנון ראוותני: כמה אנשים חמושים התנגשו במכוניתו של ג'ומאייל ורוקנו לתוך גופו צרורות מנשק אוטומטי. היה זה איתות ברור מכיוונה של סוריה, המבקשת לחסל את שוחרי הליברליזציה וגם להרתיע את כל אלה העשויים לבוא במקומם. ההתנקשות בחייו של ג'ומאייל, ובעקבותיה הפקעת מושבו בקבינט, נועדו לא רק להטיל אימה על הקואליציה האנטי-סורית, אלא גם לזרז את קריסתה של ממשלת לבנון: על פי חוק, כאשר שליש מעשרים וארבעת חברי הקבינט אינם מסוגלים למלא את תפקידם, הממשלה מתפזרת ובמקומה מוקמת ממשלה

חדשה. לאחר רצח ג'ומאייל התפטרו חמשת חברי הקבינט מטעם חיזבאללה (ועוד עאוניסט אחד), והממשלה נותרה תלויה על בלימה, כשרק רוב זעום של שניים מונע את פיזור.

למחרת הגיעי לביירות נסעתי עם טוטן אל אותו שטח גדול במרכז העיר שעליו השתלטו הגורמים המתנגדים לממשלה. המראה הכללי היה של קרנבל עליז: רוכלים מכרו דגלי חיזבאללה, מחזיקי מפתחות, צעיפים ומזון לאלפי האנשים שהקימו כאן אוהלים וכבשו למעשה את לבה של ביירות. תמונותיו של חסן נסראללה הודבקו אל שמשות המכוניות, המפגינים שהגיעו מדרום לבנון הסתובבו לבושים במדי חיזבאללה, ומעל קבוצות מסוימות של אוהלים התנוססו דגליו של חצי תריסר סיעות לבנוניות, שלכמה מהן יש רק כמה מאות תומכים בארץ כולה. בכל רחבי העיר הוצבו חיילים לבנונים מתוחים, שהעדיפו בדרך כלל לעמוד סמוך מאוד לנגמ"שים שלהם. גדרות תיל דוקרני חסמו רחובות מסוימים ואזורים רגישים כדי שהאורחים מהדרום לא ישתלטו עליהם. מערכת סאונד המתאימה למופעי רוק כבד שידרה קקופוניה איסלאמיסטית מחרישת אוזניים.

המציאות של מדינה בתוך מדינה שיצר חיזבאללה בלבנון ניכרה כאן בבירור: מי שביקש להגיע לאירוע המרכזי נאלץ לעבור דרך שני מעגלים של עמדות ביקורת – הראשון של הצבא הלבנוני, שהקיף את חלקה המרכזי של העיר, והשני של אנשי חיזבאללה חמורי סבר, חבושים כובעי קסקט שחורים ומצוידים באוזניות, שניסו בכל מאודם להיראות רציניים וחסרי הומור. ניגשתי לאחת העמדות ושאלתי את אחד מחברי מפלגת האל, בצעקות שניסו לגבור על מוסיקת המוות מחרישת האוזניים, אם הגעתי סוף־סוף להופעה של האבנים המתגלגלות. הוא סירב לענות – אולי מפני שלא עמד על פשרה של האירוניה הפוסט־מודרנית שלי.

גם טוטן וגם אני התרשמנו כי החיזבאללה נדחק אל הקיר מבחינה אסטרטגית. יכולת התמרון שלו בדרום המדינה הוגבלה, גם אם באופן זמני; העדות האחרות (ואפילו שיעים רבים) סלדו ממנו בגלל אחריותו לחורבן שגרמו ההפצצות הישראליות, ועתה, חודשים אחדים אחרי המלחמה, הוא ניסה להפעיל לחץ מסיבי על השלטון, אף שעשה זאת תוך שימוש באמצעים לא־אלימים. המהלך הזה מעורר לא מעט שאלות. אפשר לתהות, למשל, מה יקרה אם הממשלה לא תהיה מוכנה לזוז מעמדתה: איזה קלף ייוותר בשרוולו

של נסראללה, במקרה כזה, פרט לאלמות? כך ראה את הדברים גם טוני ניסי, המתאם מטעם 'הוועדה הלבנונית להחלטת מועצת הביטחון 1559', ארגון לא-ממשלתי הפועל הן בחוגי השלטון הלבנוני והן בקהילייה הבינלאומית למען פירוק המיליציות הלבנוניות מנשקן. ניסי הוא משקיף פרו-מערבי שניחן ביכולת התבוננות חודרת באשר לנבכיה של הפוליטיקה הלבנונית – נסראללה הדביק לו פעם את תואר הגנאי "זרוע המוסד בביירות" – וערב אחד באנו טוטן ואני למשרדו בביירות כדי לראיין אותו. בקיץ האחרון פעל ניסי בנחישות, כרבים אחרים במחנהו, ליזום החלטת או"ם שתסתמך על סעיף 7 לאמנת הארגון ותשים קץ למלחמה. החלטה כזאת הייתה מאפשרת לאו"ם לשגר כוח רב-לאומי לדרום לבנון כדי לפרק את החיזבאללה מנשקו. ברם, ההחלטה שבה נכרכה הפסקת האש – החלטה 1701 – התקבלה בהסתמך על סעיף 6, ופירוש הדבר, לדברי ניסי, ש"אם הקהילייה הבינלאומית רוצה לפעול נגד החיזבאללה, עליה לקבל את רשותה של ממשלת לבנון. עליה להמתין עד שממשלת לבנון תקרא לחיילים. [לעומת זאת, אילו התקבלה ההחלטה] בהתאם לסעיף 7, הקהילייה הבינלאומית הייתה יכולה לפעול בכוחות עצמה, כפי שקרה בקוסובו".

ניסי ואנשי מחנהו יודעים היטב שהצבא הלבנוני אינו מסוגל לפרק את חיזבאללה מנשקו, ולפיכך, במידה רבה, אין להחלטה 1701 שיניים. האסטרטגיה הטובה ביותר של ממשלת לבנון לנוכח התסיסה הגוברת במרכז העיר הייתה אפוא הצגת חזות שלווה והימנעות מתגובה להתגרריות. אם אחת ממטרותיו של החיזבאללה בלבנון היא להפעיל לחץ שיסייע לדחוק את רגליהם של האמריקנים ושל גורמים פרו-מערביים אחרים אל מחוץ למזרח התיכון, הרי שפעולה אלימה נגד ממשלתו של סניורה ללא פרובוקציה מצדה עלולה להשיג את האפקט ההפוך ולהזמין מעורבות מערבית רבה יותר. מצד שני, אם נסראללה לא יהיה מוכן לחולל מהומות במרכז ביירות, כיצד יוכל לרדת מן העץ הגבוה של העימות בלי להצטייר כחלש וכמגוחך? תשובתו של ניסי: "נסראללה אינו יודע מה יעשה מחר".

כיוון שמרכז ביירות בעבע ותסס, החלטנו טוטן ואני לנסוע דרומה במטרה להגיע לבינת ג'בייל, מעוז החיזבאללה הסמוך לגבול ישראל, שבמהלך המלחמה האחרונה ספג הפגזות מסיביות ושימש כזירה לקרבות קרקע קשים. שני נוצרים, חיילים לשעבר בצבא לבנון, התלוו אלינו במסענו בין כפרי הדרום

השיעי. אין גבול המפריד בין האזור הזה ובין יתר שטחה של לבנון, אבל ברור מאוד מתי נכנסים אל תחומו; הכפרים השיעיים הראשונים נמצאים במרחק של שעת נסיעה אחת בלבד מביירות, אך הם דומים לכרך הלבנוני בערך כמו שג'יין דומה לתל אביב. ככל שהדרמנו מביירות אל תוך המרחב הגיאוגרפי הזה, המזכיר כל כך את הגליל העליון של ישראל, התרבו אותות ההרס של המלחמה שנקרו בדרכנו. ועם זאת, לא היה זה ההרס חסר ההבחנה שעליו דיווחה התקשורת שוחרת הסנסציות; אדרבה, הסימנים העידו על הפעלה "כירורגית" של כלי נשק מדויקים. "מה שהמם יותר מכל את החיזבאללה", אמר לי מקור לבנוני אחד, "הוא העובדה שממש בשעות הראשונות ללחימה השמידה ישראל כמעט את כל הטילים לטווח בינוני וארוך. אלה היו כלי הנשק החשובים והיקרים ביותר של החיזבאללה, ואנשי הארגון נדהמו מכך שישראל יודעת בדיוק היכן הוסתר כל אחד מהם". אימי המלחמה פסחו, כמדומה, על מספר כפרים שיעיים, אך לא על הדרכים והכבישים המהירים, שנטחנו עד דק. גשרים ובניינים מסוימים נמחקו כליל מהנוף, כאילו פורקו בן לילה בידי צוות מיומן.

בצד ריבוי אותות ההרס, ההבדל המשמעותי ביותר בין דרום לבנון השיעית ובין יתר חלקי הארץ הוא פולחן המוות, המוצג בפומבי בצורה כה בולטת. השיעים מסמנים את שטחם בשפע של דגלי חיזבאללה ותיבות התרמה (למטרות צדקה, בהגדרה כללית), ודיוקנאותיהם הקודרים של המולות מלווים במבטיהם את התושבים מעל גבי לוחות מודעות גדולים ושלטי דרכים. אלפי קילומטרים מפרידים בין ארץ זו ובין טהרן, אך בהיכנסך לדרום לבנון אתה מרגיש כאילו הגעת למחוז איראני קנאי: מכל עבר נשקפות פניו הזעופות של האיאתוללה חומייני, שמת לפני כמעט עשרים שנה. את החיילים הפשוטים שנפלו בקרב מהללות כרזות דהויות המודבקות במרווחים קבועים לאורך הדרכים הכפריות, על קירות מבנים ובטבורן של כיכרות תנועה. בדיוקנאות המקאבריים הללו מוצגים לוחמים במדי קרב, שפניהם עוטות הבעה חגיגית. אלו הגיבורים שנפלו בניסיון להרוג יהודים. כשאתה נתקל לראשונה במודעות אלו, הן נראות לך מורבידיות עד אימה, וברור שזו מטרתן; אבל כשאתה רואה אותן בכפר אחר כפר, אתה מבין שלא מדובר כאן במין שיק רדיקלי שיעי שנועד לזעזע את הבורגנות הלבנונית, אלא בחלק מחיי היומיום, מראה שכיח בלבנון כמו דגלי ישראל בתל אביב ביום העצמאות.

מכוניתנו חלפה דרך כפר שיעי נוסף, שבו התנוסס דגל עם כיתוב דרמטי בערבית. שאלתי את הנהג שלנו מה נאמר שם. "זהו פסוק מהקוראן הקורא לאנשים למסור את נפשם על קידוש השם". אמרתי משהו על אובססיות

ההקרבה השיעית, והנהג השיב: "הכי טוב שהם יהיו קרבנות ממש. ככה הם לא יצאו שקרנים". הוא צחק. ההיבט העגום של פולחן המוות השיעי, המתנהל בחסות איראן, הוא הדרך שבה מהלל הפוליטבירור הדתי את מות הקדושים באוזני חסידי. בהמשך הוא משתמש בתוצאה הצפויה – "קדושים" מתים – כהוכחה נוספת לעוול שמעולל העולם לשיעים, ולצורך של אלה במרטירים חדשים. איזו תיאולוגיה טאוטולוגית מבעיתה!

לבסוף הגענו לעיירה בינת ג'בייל. לפני פרוץ המלחמה הייתה זו בירת החיזבאללה באזור; היום מדובר בתל חרבות. במקומות אחרים בדרום לבנון הופתענו דווקא ממיעוט ההריסות שנגלו לעינינו. אחד ממקורותינו הסביר שהחיזבאללה מיהר לפנות את סימני ההרס שהותירה הלחימה: הוא השאיר יסודות נקיים במקום הבניינים ההרוסים, כדי לשמור על המוניטין שלו בקרב אוכלוסיית הדרום ולהמעיט בהיקף החורבן שפעילותו המיטה עליהם. אבל בבינת ג'בייל ההריסות נותרו במקומן, והמראה פשוט מדהים: הטבעת החיצונית המקיפה את העיירה לא הופצה בצורה כה מסיבית, אבל במרכז נותרו על תלם רק מבנים ספורים, וכמעט שאין בניין שלא נפגע. העיירה כולה נראית כנוף ירחי של אבנים שנכתשו לאבק. כשהגענו למרכז העיר החנינו את המכונית בתוך שדה הריסות חרוש ויצאנו ברגל לסייר במקום. שומר מטעם החיזבאללה מיהר אלינו ושאל למעשינו. מלווינו הלבנונים הסבירו כי טוטן ואני הננו "עיתונאים בינלאומיים המתעדים את ההרס שזרעו הציונים בארצנו". איש החיזבאללה התרצה והנהן בראשו לאות אישור.

משקיפים מערביים רבים היו מן הסתם מגיבים בזעזוע למראה בינת ג'בייל ההרוסה; אך למרות הצער על אבדן חייהם של חפים מפשע, לא חשתי כאן כל פחד או רתיעה, אלא דווקא משהו דומה יותר להתפעמות, ובמידת מה אפילו סיפוק. הבנתי שמדי יום ביומו, מאז המלחמה, ובמשך חודשים רבים לאחריה, הוקפו לוחמיו הגאים של חיזבאללה בכל החורבן הזה, חשו את התפוררות האבנים תחת רגליהם, טעמו את האבק שמילא את פיותיהם עם כל נשימה. ייחלתי שכל ישראלי יוכל לחוות את התחושה שחשתי אני. מתל אביב ומירושלים נדמה אולי שהמלחמה הסתיימה בתוצאה מעורפלת; לא כך בבינת ג'בייל.

לא רק שיעים חיים בדרום לבנון. פה ושם נותרו עדיין כפרים נוצריים, שאחד מהם, עין עבל, שוכן סמוך לבית ג'בייל. הכפר משתרע על המדרון הצפוני של אחת הגבעות הרבות של האזור, ומראש הגבעה הזאת, שם עומדים כמה בתים, אפשר לראות בבירור את הגבול הישראלי. רבים מבתי העיירה, במיוחד הבניינים הסמוכים לראש הגבעה, ניזוקו קשה בהפצצות הישראליות בזמן המלחמה, ולכאורה יש בכך משום חיזוק להאשמה שצה"ל תקף בלבנון בלי הבחנה ואולי אף התכוון לפגוע באזרחים. אך לא זה מה שקרה בפועל בעין עבל: לא ישראל היא שהטילה מצור על העיירה, אלא חיזבאללה, והאופן שבו עשה זאת מבהיר את הציניות הגאוונית הצפונה בטקטיקה של הארגון.

בכמה פגישות נפרדות, סיפרו לנו תושבי עין עבל כי בראשית המלחמה העביר חיזבאללה מספר משגרי טילים לתוך הכפר והציבם סמוך ככל האפשר לבתי האזרחים. בינתיים הטילו מטוסים ישראליים עלונים מן האוויר על רוב שטחה של דרום לבנון, ובהם נדרשו האזרחים להתפנות מהאזור (רבים מהעלונים עדיין נראים לעין, מתגוללים בתוך התעלות או נעוצים בקוצים). כשהחלה המתקפה האווירית של ישראל, חסם חיזבאללה את הדרכים היוצאות מעין עבל ומנע מן האזרחים להימלט מהמקום. במקרה אחד אנשי הארגון אף פתחו באש על שיירת מפונים ואילצו אותם לשוב על עקבותיהם. רבים מתושבי הכפר נלכדו בתוכו. חיזבאללה התעלם מן השטחים הפתוחים הרבים בעין עבל ובחר לשגר קטיושות דווקא ממקומות המרוחקים רק במטרים ספורים מבתי האזרחים, ובכך משך את האש הישראלית לתוך הכפר. תוך כדי סיורנו בין הבתים, שרבים מהם נמצאים בשלבים שונים של שיפוץ, התפעלתי בעל כורחי מהטקטיקה המחוכמת שנקט צבא הגרילה השיעי, אשר הבין היטב שהאיסטיניזם המוסרי של יריביו ורתיעתם מפגיעה באוכלוסייה אזרחית יהיו להם לרועץ בעת הלחימה.

ואמנם, מנקודת המבט של חיזבאללה, תכנון מראש של אבדן חיי אדם בקרב אזרחים הוא מהלך הגיוני לגמרי: הוא מבטיח את התשואה הגבוהה ביותר על שיגור הקטיושות, מפני שהוא הופך לנשק היכול לשמש להריגת לבנונים וישראלים כאחד. חשוב מכך, הבנתי שם כי החיזבאללה השיג הישג מדהים, מפני שלמרות נחיתותו הצבאית עלה בידו לנצל את הנשק העדיף של אויבו כדי להוציא אל הפועל את אסטרטגיית שדה הקרב שלו עצמו. בעין עבל וגם במקומות אחרים ניווטו אנשי החיזבאללה עצמם את עוצמת האש הישראלית

וכיוונו את הטילים ואת התותחים של צה"ל אל המטרות המועדפות עליהם – בתי מגורים, בתי חולים, בנייני דירות, כל מקום שבו יכולה להימצא אוכלוסייה אזרחית – מתוך ידיעה ברורה שדעת הקהל העולמית תעניש את ישראל על כך. כלי התקשורת המערביים פשוט אינם מסוגלים לעמוד בפיתוי לשדר תמונות של אזרחים מתים ושל בתי מגורים הרוסים.

אנשים רבים טוענים נגד החיזבאללה שהוא השתמש ב"מגנים אנושיים". אלא שבדיקו ההיפך הוא הנכון. שימוש ב"מגנים אנושיים" הוא ניסיון להגן על נכסים חשובים בעזרת הצבת אזרחים, שתרתיע את התוקף ותמנע את ההתקפה; אלא שהחיזבאללה דווקא ניסה לדרבן את הישראלים להפציץ מטרות אזרחיות, כדי להביא להשמדת חיי אדם ותשתיות. באופן זה השיג הארגון השיעי את ניצחונו הגדול ביותר במלחמה – שינוי הדימוי הרווח של העימות, מנראטיב שבו ישראל מתגוננת מפני מתקפה טרוריסטית לנראטיב שבו ישראל מחריבה את לבנון באורח ברברי. במהלך המלחמה כתב שיעי לבנוני מכתב למערכת של העיתון הגרמני *טאגסצייטונג*. זהו מסמך שיש בו כדי להסיר כל ספק בדבר כוונותיו של החיזבאללה:

[הטרוריסטים של החיזבאללה] הופיעו גם בעיירה שלנו, חמושים מכף רגל עד ראש, הקימו מחסני טילים תת־קרקעיים והתקבלו כלוחמי חופש. הפעולות החברתיות שעשתה מפלגת האל הסתכמו בבניית בית ספר ובניין מגורים מעל הבונקרים האלה! שייח' מקומי צחק והסביר לי שהיהודים יפסידו בכל מקרה, בין אם הטילים ישוגרו אליהם ובין אם הם יתקפו את מאגרי הטילים, משום שבאופן זה יביאו למות אזרחים ויקוממו עליהם את דעת הקהל העולמית.

כשמביטים על לבנון מישראל, היא מצטיירת כעשויה מקשה אחת: כל גבולה הדרומי הוא מאחז של חיזבאללה, שבו הקים הארגון תשתית קרבית מתוחכמת, אגר נשק ותחמושת, ותכנן את חטיפתם והריגתם של יהודים. קל לראות בלבנון ארץ שהמוניה קידמו בברכה ובזרועות פתוחות את הקמתו של בסיס פעולה איראני קדמי בתוך גבולותיה. חיזבאללה מצטיין במיוחד בשימוש בפרובוקציות נגד ישראל; הוא הציב כרזה על הגבול, הפונה דרומה, ועליה צילום של חייל חיזבאללה האוחז בראש כרות של חייל צה"ל. על הכרזה התנוססה הכתובת: "שרון, אל תשכח. החיילים שלך עדיין בלבנון".

אם תגיד לישראלי שביקרת בלבנון, יש להניח שתיתקל במבט של דאגה ותדהמה. אך יש גם לבנון המתקיימת הרחק מכאן, לבנון שאינה נראית לעין מגבולה הצפוני של ישראל וקשה להבחין בה מבעד לאנשים האטומים והסוערים של הדרום. זוהי לבנון של הנוצרים, של הסונים המתונים ושל הדרוזים, לבנון שזיכתה את ביירות בכינוי "פריז של המזרח התיכון". לבנון זו נושאת את עיניה לא אל המזרח כי אם אל המערב, ושואבת ממנו השראה ותמיכה; לבנון זו מתייחסת לחיזבאללה (ולפלסטינים) בתיעוב שאינו נופל מזה של ישראל. זוהי לבנון של מזרח ביירות ושל מערב ביירות, של מסעדות מצוינות, חיי לילה, חופים, תיירות, ושמחת חיים ים תיכונית. הלבנונים הללו חולקים עם הישראלים שתי תקוות חיוניות: שאיפה לחיות בחברה ליברלית-דמוקרטית ומשאלה לווטת להיפטר מהקיצונים האיסלאמיים, המהווים מקור מתמיד לשפיכות דמים ולאי-יציבות. מהבחינה הזאת דומות ישראל ולבנון זו לזו יותר מכלל מדינה אחרת באזור. בשנות השמונים הכריז מנהיג נוצרי לבנוני כי "העולם המערבי צריך להגן עלינו – או לשנות את שמו". ישראל היא חברה הנהנית מהשפעה מסוימת בעולם המערבי, ואל לה לאטום את עצמה בפני בקשות כאלה.

לא קשה לאבד את האופטימיות בלבנון; קל להיתפס בה לראייה קודרת של העתיד. זוהי מדינה המתקשה להשליט את חוקיה על תושביה. מאז ייסודה, לא היה בה שלטון שהצליח לרכז בידיו את המונופול על השימוש בכוח, או שלטון שהצליח למשול על הארץ כולה, ומעולם לא התקיימה בה הסכמה לאומית בסוגיות עקרוניות כמו מאפייני היסוד של החברה – עניין שהוא פחות או יותר מובן מאליה במדינות מערביות. לבנון סובלת מפיצול פנימי עמוק כל כך, עד שנדמה שאין כל סיכוי להיווצרות הסכמה כללית כזאת, והתוצאה היא מאבק עיקש על השלטון בין העדות האתניות והדתיות היריבות, בחסותם הפעילה של גורמים חיצוניים, ובהם צרפת, ערב הסעודית, סוריה ואיראן. האם יש בכלל אפשרות ללכידות או לעקביות במדינה שבה אחת הקבוצות הגדולות ביותר מבקשת לאכוף את השריעה, ההלכה האיסלאמית, ואילו מגזר אחר מאפשר לנשים להסתובב על החוף בחזה חשוף?

שלושה עשורים של מלחמת אזרחים ושליטה סורית דחקו את לבנון למעמד שולי, בהשוואה לימי הזוהר שלה כארץ המשגשגת והאלגנטית ביותר במזרח התיכון, אולם בעייתה המרכזית כיום היא החשיבות האסטרטגית העצומה שיש לה בעיני טהרן. מבחינתה של איראן, השליטה בלבנון היא אמצעי למימוש

ארבע שאיפות עיקריות: יצירת מומנטום אידיאולוגי שיעי; הקמת מוצב קדמי ובסיס טילים מול ישראל, שניתן לעשות בו שימוש גם כהרתעה בפני מתקפה אמריקנית; הגברת השפעתה בעיראק ובסוריה; ובלית המאמץ האמריקני לקדם תהליכי דמוקרטיזציה באזור. ואולם, דווקא בבעיה מרכזית זו – שאיפות ההתפשטות של איראן – אפשר אולי למצוא שביב של תקווה לפתרון.

הואיל ואיראן מנסה להרחיב את השפעתה בחלקים אחרים של המזרח התיכון, באמצעות הזרמת כסף, משלוחי נשק וייצוא אידיאולוגיה, צריכים הגורמים המערביים השותפים בהתנגדותם הנחרצת לה – ובעיקר ארצות־הברית וישראל – להתייבב מולה בכל חזית חדשה שהיא פותחת, מתוך הבנה שבמערכה זו יש חשיבות לכל קרב ולכל ניצחון, סמלי ככל שיהיה. אם המערב מבקש להבהיר לאיראן שאין הוא מוכן לקבל את תכנית הגרעין שלה, את מאמציה להתנסות הכוחות הבדלניים בעיראק ואת החסות שהיא מעניקה לחמאס (איראן תפסה לאחרונה את המקום שהיה שמור לאיחוד האירופי, והיא עתה התורמת הגדולה ביותר לרשות הפלסטינית, ובעיקר לעזה הקנאית), עליו לגלות מעורבות אסטרטגית ברורה בכל אחד מן המאבקים שמנהלים שלוחיה של איראן. אחד הצעדים שיכול המערב לנקוט הוא הגנה נחרצת על ריבונותה של לבנון, ארץ שבה שוררת גישה פרו־מערבית זה שנים רבות.

לפני ביקורי בלבנון לא הבנתי אף פעם איך ייתכן שאנשים שאני מכיר ומוקיר נקשרו לארץ זו חיש מהר בעבותות אהבה לאחר שביקרו בה. אבל כשהגיעה שעת לחזור לשכנתה הדרומית, גיליתי שאני מסוגל להבין אותם. לא יכולתי שלא להתפעל מן הפטריוטיות, מן הנחישות ומן הגבורה הפיזית של הלבנונים, המסרבים בכל תוקף להישלט בידי גורמים זרים ובידי הקיצונים האיסלאמיים. פגשתי לבנונים רבים שדי היה בכשרונותיהם ובשאיפותיהם לאפשר להם חיים נוחים בארצות־הברית או בכל מדינה שלווה ומשגשגת אחרת; ובכל זאת, הם העדיפו להישאר במולדתם ולהיאבק על עתידה – והם ראויים להכרה ולתמיכה מכל מדינה המזדהה עם האידיאלים של המערב.

כשהשארתי מאחוריי את המוניה של ביירות ונסעתי אל נמל התעופה הבינלאומי על שם רפיק אל־חריירי, לקח אותי נהג המונית דרך השכונות שבהן חיים אנשי החיזבאללה, ולאורך הכביש הראשי המחבר את צפון ביירות עם דרומה. במרכז העיר התגודדו עדיין המוני מפגינים, שתוגברו בכוח אדם חדש שהגיע מהדרום. המסלול הצפוני של הכביש המהיר היה פקוק באוטובוסים ובטנדרים מלאים וגדושים אוהדי חיזבאללה, שרובם אינם אלא חיילים

פשוטים, המשרתים את המריונטות המקומיות מטעמה של איראן. יום יבוא
והסכנה הזאת תחלוף מן הארץ, ודרכון ישראלי לא יהיה עוד מחסום בפני
הכניסה לחופים שטופי השמש של לבנון.

נח פולק הוא עורך משנה בחבלת.